lerinde nasıl bir tavır takınmaları gerektiği yönündeki bir soruyla ilgili fetvasında İslâm'ın gayri müslimlerle münasebeti yasaklamadığını vurguladı. Kendisinin de aralarında bulunduğu bazı âlimlerin 1924'te Hindu-müslüman birliğini tesis etmek amacıyla düzenledikleri bir konferansta müslümanlara, kimsenin dinini değiştirmeye zorlanamayacağı ve değiştirenin de cezalandırılamayacağı ilkesine uymaları çağrısında bulunan önergeyi imzaladı. Bu bildirge, tebliğ ve irtidada dair İslâmî kuralları Hindu-müslüman birliğinin önündeki en büyük engel olarak gören Hindular'a verilmiş bir tâvizdi. Dihlevî'nin özellikle Şehîd Genc, şeriat tasarısı, terk-i müvâlât (sivil itaatsizlik) ve medh-i sahâbe gibi meselelerdeki fetvalarının siyasî tesiri büyük oldu.

Mevlevî Hâfız Abdülganî ile birlikte Delhi'de Kitâbhâne-i Rahîmiyye Yayınevi'ni kuran Dihlevî hıristiyan, Hindu ve Ahmedî (Kādıyânî) misyonerleriyle yapılan dinî tartışmalara katıldı ve sonuncu gruba reddiyelerini kendi çıkardığı *el-Burhân* adlı dergide yayımladı. Öğretim faaliyetlerini 1903'ten ölümüne kadar Delhi'deki Emîniyye Medresesi'nde sürdürdü. Okulun kurucusu Şeyh Emînüddin'in ölümü üzerine (1338/1920) müdürlük görevini üstlenerek kurumun gelişmesine öncülük etti. Medrese idaresinin tevhidi yanında eğitim programı ve yöntemlerinin ıslahı için gayret gösterdi. Islah teklifleri Diyûbend medreselerinin 1910'daki ortak toplantısında kısmî kabul gördü. Aralarında Diyûbend'in Arap edebiyatı hocalarından Mevlânâ İ'zâz Ali, Diyûbend müftüsü Mehdî Hasan, cemiyetin başkanı Mevlânâ Ahmed Saîd, İslâm hukuk nazariyesinin yazarlarından Mevlânâ Muhammed Taki Emînî gibi şahsiyetlerin bulunduğu yüzlerce öğrenci yetiştirdi.

Kifâyetullah Dihlevî'nin el yazısı ve imzası (Abdürreşîd Erşed, s. 414)

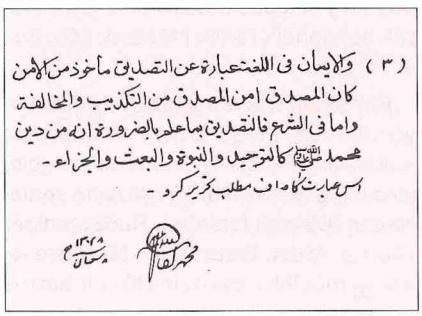

Aktif siyaset yapan Kifâyetullah, Hilâfet ve Kongre hareketlerinde etkin rol oynadı. Delhi'de Hindistan Müslümanları Birliği'nin kutsal mekânların korunmasına ilişkin meselenin tartışıldığı oturumuna katıldı (1918). Hint ulemâsının siyasî dayanışmasını sağlayan Cem'iyyet-i Ulemâ-i Hind'in kurucuları arasında yer aldı (1919) ve 1942 yılına kadar başkanlığını yaptı. Delhi'de bir tebliğ hareketi başlattı (1924). Mekke İslâm Konferansı (Zilkade 1344 / Mayıs 1926) ve Kahire Filistin Konferansı'nda (Şâban 1357 / Eylül 1938) cemiyet heyetlerine başkanlık etti. İngiltere karşıtı sivil itaatsizlik hareketinin öncüsü olmakla suçlanıp 11 Ekim 1930'da altı ay, Mart 1932 tarihinde de on sekiz ay hapis cezasına çarptırıldı. Hilâfet Hareketi Komitesi ve Cem'iyyet-i Ulemâ-i Hind'in çeşitli kurullarında görev aldı. Genellikle Hindistan Millî Kongresi'ni destekledi. Hindistan'ın bağımsızlığını kazanması ve millî hükümetin kurulmasından sonra dava arkadaşlarının siyasî ikbal peşinde koştuğunu görünce politikadan uzaklaşarak kendini ilim ve fetva faaliyetlerine verdi. Bir müddet Emîniyye Medresesi'nin müdürlüğünü yaptı. 13 Rebîülâhir 1372 (31 Aralık 1952) tarihinde vefat eden Kifâyetullah, Delhi'de mutasavvıf Kutbüddin Bahtiyâr'ın kabrinin yakınına defnedildi. Kifâyetullah başarılı bir müderris, siyasî lider, şair ve düşünür olmasına rağmen daha çok fetvalarıyla tanınmış, güçlü hâfızası, keskin zekâsı ve derin tefekkürüyle meşhur olmuştur. Sade bir hayat tarzına sahipti.

Eserleri. 1. *Kifâyetü'l-müftî.* Özellikle Emîniyye Medresesi'nin ve Cem'iyyet-i Ulemâ-i Hind'in resmî müftüsü sıfatıyla 1898-1952 yılları arasında verdiği fetvaları içeren bir derlemedir. Emîniyye Medresesi'nde iken cevaplandırdığı sorulara ilişkin fetvalar 1933 yılından itibaren düzenli bir şekilde korunmuştur. Toplam sayısı 2814 olan bu fetvalar beş defterde derlenmiş olup beşincisindeki son kayıt 1944 yılına aittir. 1898-1933 ve 1944-1952 yılları arasındaki fetvaları başka kaynaklardan derlenmiştir. Bunlar arasında Cem'iyyet-i Ulemâ-i Hind müftüsü olarak verdiği, *el-Cem'iyyet*'te yayımlanan fetvaları da bulunmaktadır. Fetvaları, vefatından sonra oğlu Hafîzurrahman Vâsıf tarafından fetva mecmualarının tertibine göre derlenip müteselsil olarak numaralanmıştır. Halkın anlamasını kolaylaştırmak için fetvalardaki Arapça ve Farsça ifadelerin Urduca tercümeleri verildiği gibi esere bir terimler sözlüğü de eklenmiştir. Toplam 4502 fetvadan oluşan eser 1969 yılından itibaren yedi ve dokuz cilt halinde yayımlanmış, tarihi belirsiz başka baskıları da yapılmıştır. **2.** *Ta'lîmü'l-İslâm.* Soru-cevap tarzında sade bir dille düzenlenmiş, çocuklara yönelik ilmihal kitabı niteliğindeki eser Emîniyye Medresesi'ndeki ıslah çalışmaları sırasında yazılmış olmalıdır. Medreselerde ders kitabı olarak okutulan *Ta'lîmü'l-İslâm*'ın birçok baskısı yapılmış, ayrıca biri Hurşîd Ahmed ve Âftâb Ahmed'in İngilizce tercümesi olmak üzere (*Talim-ul-Islam: Lessons in Islam*, Quebec 1991) çeşitli yabancı dillere de çevrilmiştir. **3.** *Ravżü'r-reyâḥîn* (Delhi 1909). Arapça bir kaside olup Kifâyetullah tarafından Urduca'ya tercüme edilmiş ve bir hâşiyesi yapılmıştır. **4.** *Müselmânôn Key Meẕhebî Aôr Ḳavmî Aġrâż ki Ḥıfâẓet* (Delhi 1917). **5.** *Risâle-i Şeyḫu'l-Hind* (Delhi 1918). Mahmûd Hasan Diyûbendî hakkındadır. **6.** *Nefâ'is-i Merġûbe fî ḥükmi'd-du'â' ba'de'l-mektûbe* (Karaçi, ts. [Mektebe-i Sânevî]). Farz namazlardan sonra yapılan duanın hükmüyle ilgili müellifin fetvasını ve buna karşı diğer bazı âlimlerin verdikleri fetvaları içermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kifâyetullah Dihlevî, *Kifâyetü'l-müftî* (der. Hafîzurrahman Vâsıf), Karaçi, ts. (Sikender Ali), I, 6-12; a.mlf., *Nefâ'is-i Merġûbe*, Karaçi, ts. (Mektebe-i Sânevî); Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-ḫavâṭır*, VIII, 374-377; Füyûzurrahman, *Meşâhîr-i 'Ulemâ'*, Lahore 1976, I, 412-415; N. K. Jain, *Muslims in India: A Biographical Dictionary*, Manohar 1983, II, 25-26; Abdürreşîd Erşed, *Bîs Barey Müselmân*, Lahor 1986, s. 414-458; Muhammed Üzeyir, *Fetâvâ Mevlânâ Şemsilḥaḳ 'Aẓîmâbâdî*, Karaçi 1989, s.43; M. Ekber Şah Buhârî, *Ekâbir-i 'Ulemâ'-i Diyûbend*, Lahor, ts. (İdâre-i İslâmiyât), s. 116-119; M. Khalid Masud, "Kifâyatu'llah (Muftî)", *Dictionnaire biographique des savants et grandes figures du monde musulman périphérique du XIXe siècle à nos jours* (ed. M. Gaborieau v.dğr.), Paris 1992, I, 14-15.

MUHAMMAD KHALID MASUD

KİLÂB b. REBÎA
(Benî Kilâb b. Rebîa)

(بنو كلاب بن ربيعة)

Büyük bir Arap kabilesi.

Âmir b. Sa'saa'nın ana kollarından biri olan Benî Kilâb'ın adını taşıdığı Kilâb b. Rebîa'nın soyu Adnân'a dayanır. Çeşitli alt kollarıyla birlikte genellikle bedevî hayat tarzını benimseyen Benî Kilâblılar, Basra-Mekke yolu üzerindeki Dâriye ve Rebeze koruluklarının Medine taraflarında, Kasîm, Avâlî ve Fedek çevresinde yayılmış

durumdaydılar. Kabilenin Câhiliye dönemi hakkında fazla bilgi yoktur; sadece yetiştirdiği büyük şair Lebîd b. Rebîa'nın sözlerinden Ficâr savaşlarında yer aldığı anlaşılmaktadır (İbn Hişâm, I, 209-210).

Hicretin 6. yılında (627) Benî Kilâb'ın bir kolu olan Kuratâlar üzerine Muhammed b. Mesleme kumandasında bir seriyye gönderildi (bk. KURATÂ SERİYYESİ); ertesi yıl da Medine'ye muhtemel bir saldırıyı önlemek amacıyla Hz. Ebû Bekir kumandasında Necid bölgesine giden seriyye ile Dârîye'deki Benî Kilâb mensupları yola getirildi (Vâkıdî, II, 722; İbn Sa'd, II, 90). Mekke'nin fethi sırasında müslümanlara karşı bir harekete hazırlanan Hevâzinliler'in kendilerine katılma teklifini kabul etmeyen kabileler arasında Benî Kilâb da bulunuyordu (Vâkıdî, II, 805). Hz. Peygamber fetihten sonra bütün kabileleri İslâm'a davet ederken Kilâb b. Rebîa'nın Benî Kuratâ koluna da bir mektup yolladı; fakat mektubu götüren elçi ağır hakaretlere uğradı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, Kilâb b. Rebîa'ya mensup Dahhâk b. Süfyân'ı Kuratâlılar'ı tekrar İslâm'a davetle ve reddetmeleri halinde cezalandırmakla görevlendirdi. Dahhâk kendi adıyla anılan veya İkinci Kuratâ Seriyyesi denilen bu harekâtın sonunda davete karşı çıkan Kuratâlılar'ı Dârîye'nin Sammân-Züccülâve (Lâvezüc) mevkiinde bozguna uğrattı. Mekke'nin fethi üzerine müellefe-i kulûbdan sayılan Kilâb b. Rebîa'nın çeşitli kollarına mensup bir heyet Medine'ye geldi ve kabileleri adına İslâm'ı kabul etti. Bu arada Hz. Peygamber'in Dahhâk b. Süfyân'ın kızı Fâtıma'yı veya adı verilmeyen baldızını nikâhına aldığı, fakat gerdeğe girmeden boşadığı rivayet edilmektedir. Resûlullah'ın vefatından sonra veya daha önce (*DİA*, II, 468) irtidad eden Benî Kilâb reislerinden Alkame b. Ulâse kabilesini devlete karşı teşkilâtlandırma faaliyetlerine girişti. Ancak Hz. Ebû Bekir'in gönderdiği askerî birlik karşısında mağlûp olarak Suriye'ye kaçmak zorunda kaldı.

İlk İslâm fetihlerinin ardından bir bölümü Kûfe ve Basra'ya, bir kısmı da Yukarı Mısır'daki Feyyûm bölgesine iskân edilen Benî Kilâblılar daha sonraları Halep ve özellikle Dımaşk çevresinde yoğunlaştılar. İhşîdîler zamanında Benî Kilâb reisi Ahmed b. Saîd Halep'e vali tayin edildi. Benî Kilâb'dan bir kısmının İrmîniye fetihlerine katıldığı Sîsecan'daki bir kalenin onlara nisbet edilmesinden anlaşılmaktadır. Endülüs'ün fethi üzerine bazı Benî Kilâb mensuplarının Gırnata'ya yerleştiği bilinmektedir (Makkarî, I, 292). Bedevî hayat tarzını İslâm'dan sonra da sürdüren Kilâboğulları 231'den (846) itibaren isyanlarda aktif rol oynamışlar ve zaman zaman mecburi göçe tâbi tutulmuşlardır. 415'te (1024) Halep'te Mirdâsîler hânedanını kurarak Fâtımîler, Bizanslılar ve Türkler'le mücadele ettiler.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kelbî, *Cemhere* (Nâcî), s. 314 vd.; Vâkıdî, *el-Meġāzî*, II, 534-535, 722, 805; III, 973, 982; İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Kahire 1987, I, 209-210; Ebû Ubeyd Kāsım b. Sellâm, *en-Neseb* (nşr. Meryem M. Hayrüddir'), Beyrut 1410/1989, s. 259-263; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳāt* (nşr. Abdülkādir Atâ), Beyrut 1410/1990, I, 123, 228; II, 60, 90; VI, 107, 250; İbn Şebbe, *Târîḫu'l-Medîneti'l-münevvere*, II, 597-599; Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 279, 300, 507; Taberî, *Târîḫ* (Ebü'l-Fazl), III, 166, 262; IX, 134, 150; ayrıca bk. İndeks; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 282, 469, 482; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, II, 475, 742; III, 1018, 1088, 1200, 1279, 1335, 1358; IV, 1534; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VIII, 588; XI, 334-335; a.mlf., *Üsdü'l-ġābe*, I, 302-303; II, 466-467; III, 279, 554-556; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-ḥaleb*, I, 119; II, 760-761; III, 1299, 1349; VIII, 3678; IX, 4078-4083; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, II, 338-340; Makkarî, *Nefḥu'ṭ-ṭîb*, I, 292; II, 74; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 488-490; M. Ahmed Abdülmevlâ, *Benû Mirdâs el-Kilâbiyyûn fî Ḥaleb ve şimâli'ş-Şâm*, İskenderiye 1985; F. Krenkow, "Kilâb", *İA*, VI, 805-806; W. M. Watt, "Kilâb b. Rabî'a", *EI²* (İng.), V, 101; Ahmet Önkal, "Alkame b. Ulâse", *DİA*, II, 468.

MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞCI

KİLÂR-ı ÂMİRE
(كيلار عامرة)

Osmanlı sarayında yiyecek içecek malzemelerinin depolandığı yer (bk. MATBAH-ı ÂMİRE).

KİLÂZİYE
(الكلازيّة)

Nusayrîliğin Muhammed b. Yûnus el-Kilâzî'ye (ö. 1011/1602) nisbet edilen kolu (bk. NUSAYRÎLİK).

KİLE
(الكيلة)

Özellikle kuru meyve ve hububat ölçümünde kullanılan eski bir ölçek.

Arapça'da **keyl** masdar olarak "ölçmek", isim olarak "ölçek" anlamına gelir. Aynı kökten türeyen **kîle** de yine "ölçek" demektir. Ârâmîce'deki karşılığı **keylâ** olan kelime Farsça'ya kîle, **keyle, keyli**, Türkçe'ye **kile** şeklinde girmiştir. Farsça'da kîle kelimesinin sonuna küçültme eki getirilerek elde edilen **keyleçe** (kîleçe) (küçük kile) Araplar arasında da kullanılır (Mevhûb Ahmed el-Cevâlîkī, s. 554). Bu ölçü birimi Türkçe'ye de geçmiştir. Eduard Ritter von Zambaur'un keylece kelimesine III. (IX.) yüzyıldan itibaren rastlandığı şeklindeki iddiası (*İA*, VI, 663) yanlıştır. Zira bu ölçü biriminin Emevî Halifesi Hişâm b. Abdülmelik devrinde (724-743) kullanıldığı bilinmektedir (Taberî, VII, 154). Ayrıca Hâlid mekkûkunun yarısına denk düşen bir Hârûn keylecesinden de bahsedilir (Ebû Dâvûd, "Eymân ve'n-nüzûr", 15). Söz konusu Hârûn, Abbâsî Halifesi Hârûnürreşîd (786-809) olmalıdır. Farklı zaman ve mekânlara ait değişik ölçekleri ifade eden keyl, keyle, keylece ve kile kelimelerinin birbirinin yerine kullanıldığı da görülür.

Kile. Muhammed b. Behrâm el-Kalânisî (ö. 560/1164) kilenin 300 dirhemi aşkın bir ölçü olduğunu kaydeder (*Aḳrâbâzîn*, s. 293). Hasan b. İbrâhim el-Cebertî'ye (ö. 1188/1774) göre hacmi $\frac{1}{24}$ kafîz veya $\frac{1}{3}$ mekkûka eşit olan kile $1\frac{7}{8}$ men = $3\frac{3}{4}$ rıtl (≅ 1,5 kg.) ağırlığında buğday kaldırırdı (*el-ʿİḳdü'ş-şemîn*, vr. 29ª). Bu kile İsmâil b. Hammâd el-Cevherî'nin keylece dediği ölçektir.

Hanefîler'e göre Medine kilesi $\frac{1}{4}$ Medine müddü hacminde olup 639 örfî dirhem + 54 habbe mercimek ve 455 örfî dirhem + 40 habbe arpa kaldırırken Mekke'ninki 964 örfî dirhem mercimek alırdı. Mâlikî ve Şâfiîler'e göre Medine kilesi 455 örfî dirhem + 40 habbe, Mekke'ninki ise 716 örfî dirhem arpa çekerdi (Abdülkādir el-Hatîb, s. 22-23, 31, 38, 39).

Reşîdüddin Fazlullah-ı Hemedânî'nin kaydına göre Gāzân Han, 1300'lerde Tebriz ölçülerini İran'ın standart birimi olarak yaygınlaştırmak için bir ferman çıkardı; buna göre hacmi tağârın onda birine eşitlenen Gāzân Han kilesinin her bir tahıl türünden ölçtüğü ağırlık 10 Tebriz menni, yani 2600 dirhem (≅ 8,3 kg.) olarak belirlendi (*Târîḫ-i Mübârek-i Ġāzânî*, s. 290; ayrıca bk. Hinz, s. 42).

Floransalı F. B. Pegolotti'ye göre XIV. yüzyılın başlarında Güney Anadolu'da kullanılan kile (ghille) müddün (moggio) yirmide birine eşitti. XV. yüzyılın sonlarından itibaren İstanbul, Hudâvendigâr (Bursa), Aydın, Erzurum ve Menteşe kilesi $\frac{1}{20}$ müdlük (veya 4 şiniklik) bir hacme sahipti. Osmanlı Devleti'nin resmî ölçeği